

**ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS
VASLUI
XXI, 1999**

**DOCUMENTE DE ARHIVĂ REFERITOARE LA
VECHIUL SPITAL DIN PIATRA NEAMȚ**

Elena COJOCARIU

Activitatea sanitară ce s-a dezvoltat în societatea românească în veacurile trecute a fost sprijinită de înființarea primelor instituții sanitare de sine stătătoare.

Nevoia de spitalizare a populației sărace a făcut ca domnitorii și boierii din Principate să înființeze unele așezăminte spitalicești care au avut o importanță deosebită pentru sănătatea populației. La nivel național au ctitorit mari instituții sanitare familiile Cantacuzino și Ghica.

Spătarul Mihail Cantacuzino, fratele domnitorului Șerban Cantacuzino a ridicat mănăstirea COLTEA și pe lângă el primul spital din Țara Românească cu 24 de paturi (1695-1714).

Grigore al II-lea Ghica în anii 1735-1751 va ridica mănăstirea PANTELIMON și un spital pe lângă el cu 12 paturi (1).

La mijlocul secolului al XVIII-lea apare primul spital în Moldova – spitalul "Sf. Spiridon" din Iași, dotat cu o farmacie și corp medical. Acesta contribuie doar într-o mică măsură la alinarea suferințelor celor bolnavi. Un rol important l-au avut spitalele în lupta împotriva epidemiilor care erau numeroase în secolele trecute.

Casa Doftorilor, creată la 1777, angaja medici și avea condiții pentru dezvoltarea instituțiilor sanitare (2).

Desele războaie purtate pe teritoriul țării noastre în acea perioadă, ruso-austro-turce, vor aduce medici străini în țară, care alături de cei români, vor acorda ajutor în combaterea epidemiilor de ciumă și holeră.

O descriere a acestor epidemii o face I. Corfus, epidemie ce s-a abătut pe meleagurile noastre. "La acel vălet 1813 de la giumătatea verii s-au început cu scăderea dar și cu ciuma..." (3).

În timpul domniei lui Scarlat Calimah, 1818, pentru supravegherea epidemiei de ciumă, culcerul Alexandru Popovici (tatăl lui V. A. Urechia) va fi însărcinat cu luarea măsurilor necesare pentru stoparea bolii. "La satul Șerbănești de la ținutul Neamțu însemnându-se boala ciuma, care sat fiind apropierea de Valea Târgului. Înadins orânduim pe dumneata și-ți poruncim ca să mergi la arătatul sat și mai întâi cercetând cu amănuntul ce se află cât s-a întins molima, pe toți acei molipsiți și cu prepus să-i scoți afară din colibi cu pauză cuviincioasă spre a nu se amesteca și ei

cu alții și cu îndatorirea ca pe fiște-care zi să-și spele și să-și aerisească lucrurile." (4). Vei înconjura satul cu străji ca nici să esă nici să intre nimeni după potolirea bolii.

Prefacerile după pacea de la Adrianopol, 1829, duc la dezvoltarea asistenței sanitare în principate prin prevederi în Regulamentul Organic. Acestea sunt legiuri ce au largă aplicabilitate în ceea ce privește medicina pur curativă, igiena publică și prevenirea unor boli. Pentru sănătatea principatelor, Regulamentele Organice instituiau în Muntenia 6 circumscripții sanitare iar în Moldova 5 (cu sediul Botoșani, Iași, Roman, Bârlad, Galați). Totodată, s-au întocmit și reglementările pentru funcționarea spițerilor în 1832, a spitalelor 1835 etc. (5).

În timpul lui Barbu Știrbei este adus de la Paris doctorul C. Davilla la 1853 care va organiza serviciul sanitar. La 1862 se contopește comitetul sanitar Muntean cu cel din Moldova și se formează Direcția Sanitară la București. La 1874 se dă legea sanitară, iar serviciile sanitare locale rămân un timp la Ministerul de Interne. La arhiva nemțeană întâlnim depeșe telegrafice trimise de C. Davilla prin care se reglementează serviciul militar în teritoriu. (6)

Revenind pe pământ moldovean, dar la fel ca în întreaga țară, asistența sanitară s-a dezvoltat treptat de la faza empirică la cea științifică.

Primele așa zise tratamente medicale s-au acordat în bolnițele mănăstirești de către călugări. O astfel de bolniță funcționând pe meleagurile noastre la Mănăstirea Sf. Voievozi în sec. XVII, iar altele în cadrul Mănăstirii Precista, fondate în 1753. (7). În sec. XVIII exista și la mănăstirea Neamț, o bolniță "pentru cei lipsiți de minte și chinuți de duhuri rele și la Secu" (8).

Bolnițele erau folosite de călugări, dar și de populația laică. Mănăstirea era deschisă pentru cei bolnavi, dar numărul de paturi era limitat. Cei mai mulți se tămăduiau prin leacuri băbești.

Călugării aducea de peste hotare cunoștințe noi medicale, iar alături de leacuri foloseau rugăciunea și slujbele pentru tămăduire cum scrie și în cărțile bisericești. Ex.: la 1833 monarhul I. Borș de la mănăstirea Neamț, poseda o rețetă pentru sclintitură (9). Dar cei bogați apelau la medici stăini spițeri sau bărbieri, după cum spun documentele (10), boierilor Sturdza de la Miclăușeni (sec. XIX).

Încercări de înființare a unui spital existau în urbea noastră. Necesitățile reale o cereau desele epidemii de holeră și ciumă ce se abăteau asupra populației. Pentru combaterea unor astfel de maladii unele amenințau chiar armata, trupele rusești aflate vremelnic în teritoriu în perioada 1829-1831) ia ființă în oraș un spital în casele boierilor locali.

Aceștia făceau dese plângeri pentru mutarea spitatului din casele lor la Mănăstirea Bistrița (11).

În aceste condiții au fost mai multe încercări de înființare a unui spital stabil.

Vorniceasa Smaranda Bogdan, născută Laskaraki Roset, încheie un contract de donație în acest scop în anul 1842. Ea donează începând cu anul 1843, de Sf. Gheorghe, câte 5.000 de lei la fiecare câștig din veniturile moșiei Măstăcanul. După moartea ei, Epitropia va putea folosi în întregime veniturile moșiei pentru întreținerea spitalului ce trebuia să ia ființă. Pentru rezolvarea donației este însărcinat A. Merișescu să afle o clădire pentru localul spitalului.

Cercetează 3 locuințe / casele căminarului Feștilă, constată că sunt vechi, pereții înclinați și cereau pe ea 20.000 de lei, dar ograda și grădina sunt bune. Casele sârdarului Alecu Crăstea sunt de piatră și cărămidă, casa e cu două rânduri, jos intrare mare, sus intrare mică, dar locuința are trebuință de uși, ferestre, dușumele

și cere pe ele 600 galbeni și vor trebui încă 300 de galbeni pentru restaurație.

Ultima locuință propusă este a lăcătușului A. Haberer, are 4 odăi dar umezeala este mare.

Casa preferată este a lui Feștilă, dar lucrurile târăgănează, iar datoriile vornicesei sunt mari, așa că nu mai ajung banii pentru spital.

Altă încercare de înființare a unui spital este consemnată în anul 1860 noiembrie, când logofătul Ștefan Catargiu donează sfatului orășănesc suma de 22.222 lei, după cum rezultă din actul de dăruire. Sfatul orășănesc donează terenul necesar în mărime de 3 fălci, din locul Borzogheanul pentru fondarea unui spital (12). Realizarea proiectului este târăgănată de certurile între membrii sfatului răzășesc și ISPRĂVNICIA județului. Cert este că donațiile rămân pe hârtie până în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

Direcția generală a serviciului sanitar a dat dispoziții pentru înființarea unui spital în orașul Piatra (13). Acesta nu ar fi fost înființat fără ajutorul Doamnei Elena Cuza, care vizitează zona împreună cu domnitorul. Ea va stăruie pe lângă principesa E. Cantacuzino să doneze o parte din casele ei pentru spital în memoria soțului ei.

Domnitorul A.I. Cuza telegrafiază la 18 aprilie 1863 anunțând donația principesei E. Cantacuzino. Acesta a donat pentru spital casele ei din Piatra după cum reiese din actele de dăruire.

"Act de dăruire: 7 mai 1863.

Subscrisa Principesa E. Cantacuzino apăsând și consimțind la inițiativa ce au luat Înalțul Guvern al Principatelor Unite Române de a înființa un spital în orașul Piatra.... Eu pentru eterna memorie și ușurarea sufletului a răposatului meu soț Kneazul Alexandru Cantacuzino, prin actul de față declar că dăruiesc pentru alocarea acelui spital casele ce am în orașul Piatra împreună cu toate heiurile și locul ce au cuprins în îngrăditură pe partea gospod sub următoarele condiții:

-aceste case cu locul lor nu vor putea fi vândute, schimbate sau întrebuințate în altă cerere" (14).

Pentru punerea în aplicare a actului de donație la 1 octombrie 1865 o comisie, formată din d-nii P. Burchi, Vallianu, Sotir, Panaitiu și Goring a început demersurile pentru deschiderea spitalului, comisie înființată de Direcția Generală a Serviciului Sanitar, după ce a vizitat localul viitorului spital, hotărâște la 2/5 octombrie 1863 "A se zidi înăuntrul salonului unde ar fi așezate crivetele bolnavilor bărbătești 2 uși și anume pe care să poată despărți odăile despre răsărit ce s-au regulat a fi pentru sexul feminin și ușa marea dintre ferești ce răspunde către balconul de piatră dinspre sus, până la rotundul ei, ca fiind precum este, amenințată răceala"

La 6 noiembrie 1863 s-a deschis spitalul cu mare solemnitate. Poliția anunțând populația orașului cu "batere de darabană" Comisia cere municipalității suma de 479 lei vechi și 30 parale pentru hrana bolnavilor, lumânări, săpun, apă, 6 rogojini pentru antrele, un clopot în curte, ciubăr de brad pentru spălat albituri, o masă pentru autopsie.

Direcția generală răspunde comisiei spitalului și cere ca "Compresiile și cărpele de legat rănile să nu se mai lepede niciodată, ci să se spele cu cea mai mare îngrijire spre a putea folosi de mai multe ori"

În 1864, comisia primește tot prin Direcția generală o donație a "Bărbierului lancu Trahtenberg", care oferă gratis lipitoarele necesare pe timp de un an de zile (15).

Primul doctor a fost I. Gohring care era și medicul orașului. Clădirea spitalului era zidită din cărămidă, temelia din piatră de carieră, șarpanta din lemn învelită cu tablă, pardoseli din lemn și mozaic. (16).

Clădirea centrală și latura vestică este construită înainte de anul 1863. Partea estică a clădirii, de la poartă, este construită în 1863-70, de către directorul spitalului I. Gohring.

Modificări au fost făcute și în 1875 de către logofătul Ștefan Catargiu.

Spitalul a fost întreținut de stat până în 1865, apoi de județ.

Foarte interesant este faptul că donația făcută de principesa Cantacuzino se regăsește și în testament (17): "Subsemnata Principesa E. Cantacuzino născută Mavros, cuprinsă de boala neorologiei care prin timpu a devenit cronică dar în toată integritatea facultăților mintale și intelectuale și având în vedere principiul sfânt al Evangheliei care zice: <<Omul să fie gata căci nu știe ceasul în care va fi chemat din această lume...>>

3.000 galbeni destinați spitalului din târgu Piatra ce este în localul făcut de mine care se vor dispune de executarea acestui testament se va întreține în spitalul din Piatra 5 private (se va prefera bolnavi de pe moșia mea Serbești)>>.

În anii următori numărul de paturi crește de la 15 crivate, în anul 1863 la 30, iar în 1893 la 60 de crivate. Și numărul bolnavilor sporește, în 1888 erau 824 bolnavi iar în 1893 numărul lor ajunge la 1417 (18).

După 1900 spitalul are două secții: una de boli interne și alta de chirurgie.

Iată ce mărturisește un contemporan și prieten al doamnei Elena Cuza: "Că serviciul chirurgical a bietului și vechiului spital din Piatra Neamț n-a putut fi înființat, n-a putut fi creat fără dragostea adâncă a principesei care a făcut nenumărate donații, în memoria soțului ei, Cuza Vodă (19).

În anul 1908, vine medic la spitalul din Piatra Neamț, dr. Iernici care mărește numărul de paturi la 60 și înființează un pavilion de boli contagioase (20).

Personalul Spitalului județean Piatra este alcătuit la 1920 din un medic șef, un medic secundar, 2 subchirurzi, o moașă supraveghetoare, un preot, 5 infirmieri, 2 spălătorese, o bucătărească, 3 argați.

În 1920, numărul bolnavilor vindecați erau de 985, 17 morți și 43 au rămas în tratament.

De la înființare, noiembrie 1863, și până în anul 1936, spitalul a funcționat în localul de pe strada Ștefan cel Mare (21).

După 1936, se deschide noul spital, iar cel de pe strada Ștefan cel Mare rămâne pentru boli contagioase și oncologie, în prezent adăpostește arhiva spitalului nemțean.

BIBLIOGRAFIE

1. Colectiv – *Enciclopedia României*, vol. 1, anul 1936, p. 492.
2. Colectiv – *Universitatea "Al. I. Cuza" Iași*, 1860-1960, vol. II, p. 232.
3. Ilie Corfus - *Însemnări de demult*, Iași, 1975, p. 174.
4. P. Pascal – *Pagini din istoria farmaciei nemțene*, anul 1995, p. 31.
5. Colectiv – *Enciclopedia României*, vol. I, anul 1936, p. 490.
6. Fondul Arhivelor Statului, *Primărie Piatra Neamț*, Ds. 2, anul 1863, fila 6.
7. Melchisedek – *Cronica Romanului și a Episcopiei Romanului*, partea II, anul 1875, București, p. 151-161.
8. Colectiv – *Din trecutul istoric al Spitalului din Târgu Neamț și al Ospiciului de alienați din Mănăstirea Neamț*, anul 1972, p. 5.
9. P. Pascal – *Din istoricul unei farmacii bicentenare*, în Revista Medico-chirurgicală nr. 1 din 1980, p. 137.

10. Fondul Arhivelor Statului Iași, *Fond documentare*, nr. 81, pg. 583-542.
11. Fondul Arhivelor Statului Iași – *Fond isprăvnicia Iași*, DS. 74, din anul 1828, DS. 51, din anul 1828.
12. Ziarul *Informatorul* Piatra Neamț – ianuarie – februarie 1915.
13. Colectiv – *Monografia Piatra Neamț*, anul 1972, p. 261.
14. P. Pascal – *Pagini din istoria farmaciei nemțene*, 1995, p. 51.
15. Dr. Iernici – *Istoricul spitalului P. Neamț*, anul 1908, p. 3-10.
16. Gh. Versescu – *Istoria monografică a orașului P. Neamț*, anul 1971, p. 78.
17. Fondul Arhivelor Statului Neamț, Fond Prefectură – *Testamentul E. Cantacuzino*, Ds. nr. 2 din 1871, fila 2.
18. Colectiv – *Monografia Piatra Neamț*, 1972, p. 262.
19. Profesor S.D. Lalu – *Diverse*, fasciola nr. 2, București, 1943, p. 631.
20. Revista *„Însemnări nemțene”* – Anul 1990, august – septembrie.
21. *Revista Medicală*, nr. 21, din 01.11.1935, p. 4.

Anexa 1

“Act de dăruire

Subscrisa Princesa Elena Cantacuzin apărând și consimțind la inițiativa ce au luat Înalțul Guvern al Principatelor Unite Române de a înființa un ospital în orașul Piatra, dar pentru a cărei realizare nesimțindu-se altă greutate decât găsirea unui local, Eu pentru eterna memorie și ușurare sufletului a răposatului meu soț Kneazu Alexandru Cantacuzin prin actul de față declar că dăruiesc pentru alocarea acelu ospital casele ce am în orașul Piatra împreună cu toate heiurile și locul ce au cuprins în îngrăditură pe partea gospod, sub următoarele condiții:

1. Aceste case cu locul lor niciodată nu vor putea fi vândute, schimbate sau întrebuintate la altă ceva decât numai pentru destinația ce li se dă, adică: are a fi pururea spital, Generala Epitropie a Sf. Spiridon este și rămâne rugată a priveghea și a face de a se observa pururea această condiție.

2. Pe cât voi fi în viață, voi avea dreptul de patronaj asupra acestui ospital împreună cu persoanele ce s-ar rândui pentru acest finit de autoritățile competente; iară după trecerea mea din viață, acest drit se va succeda de persoana ce voi numi-o prin testamentul meu, și în lipsă de testament de una din cele mai apropiate rudenie a me.

3. Pentru ajutorul întâmplătorilor bolnavi de pe moșia me Șerbestii din districtul Neamțu, câte doi din ei se vor protimisi a fi primiți în acest spital în caz când ar fi locuri vacante.

4. Aceste case se vor lua în dispoziție de autoritatea compitente la 26 Octombrie anul curent și:

Actul de față împreună cu vechile documente a acestor case se vor păstra purure de Generala Epitropie a ospitalului Sf. Spiridon. Pentru recunoașterea acestei hărăziri sub condițiile arătate, am rugat pe judecătorul districtului Neamțu a întări acest act potrivit formelor

1863 Mai în 7 zile

Prințesa Elena Cantacuzino născută Mavros

În numele Măriei Sale Domnulu Principatelor Unite, Alexandru I. Tribunalul Civil de la Iași secția III adeverește că iscălitura de sub actul de față este a D-nei Prințesa Cantacuzin, cu lămurire ca toate celelalte formalități rămân a se îndeplini de Tribunal în a cărui se află fondosul.

Ianov

Biroul al III-lea

Ciurea

p. grefier Pantazi

Nr. 2408, 1863 Mai în 8 zile.

În numele Măriei Sale Domnitorului Principatelor Unite Alex. Ion I. Tribunalul Civil de Neamț.

Pe temeiul adevăririi de mai sus, a Tribunalului de Iași Secția III Nr. 2408, că iscălitura de sub actul de față este adevărată a dnei. Principesa Elena Cantacuzin, cum și a cererii făcuă de Dna. Cantacuzin prin suplica primită pe lângă adresa municipalității orașului Piatra nr. 386.

Actul se legalizează provizor de Tribunal conform încheierii din 10 a curgătoarei pusă pe adresa Dlui. candidat nr. 386.

În definitivă publicare are a se face după îndeplinirea publicației de 6 luni, dacă nu se vor ivi casuri împedecătoare.

D. Gheorghidi

Miloș

Nr. 239/1863 Dec. 24"

ARCHIVES DOCUMENTS REFFERRING TO THE OLD HOSPITAL OF PIATRA NEAMȚ

The local arhives heep numerous documents that certify the heginings of the sanitary existence organised on scientific basic in Neamț area, dated at the end of the 18-th century and especially the following years.

First, the sanitary existance was empirically lended by the monks of the monasteries' infirmaries from Neamț, Bistrița, Sfinții Voievozi or Precista.

The scientific medico-sanitary activity starts but with the arrival of the first titrated physicians that took care of the prince's heafth, of his family's and of the lords.

The first hospital, vohich temporarily functioned in Piatra Neamț Wasmthat vohich attented the Russian army which was in war with the Turks, decimated by the plaque and the cholera of the years 1829-1831.

After the appearance of the Organic Regulations, in which there were stipulated sanitary measures, and after the drawing up in 1835 of a regulation of hospital fonctioning, in our town there existed numerous initiatives for the setting up of a permanent hospital, mainly through particular donations.

In this was, remarcable are Smaranda Bogdan's donation papers (1842) and of chancellor Stefan Catargi's (1860) that registered the collecting of an important sum of money for the found of the local hospital.

Up to Alexandru Ioan Cuza's reign the wishes of Piatra inabitants didn't carry out. When the General Direction of the Sanitary Service gave the order to set up a hospital, the municipality tried to find a building, the more that the state got the bedclothes for the first beds.

In 1863, the prince Alexandru Ioan Cuza sent a cable to the leaders of Piatra telling them about Elena Cantacuzino's donation, who gave for the hospital her houses in Stefan cel Mare Street. The donation papers signed by the princess are dated on the 7-th of May 1863. The same year, in November, the inauguration of the old hospital taok place in Piatra Neamț having initially, I. Göring as a physician.

NOTE

¹ George Ivașcu – *Confruntări literare*, vol. II, București, Ed. Eminescu, 1986, p. 610.

² *Ibidem*, vol. II, p. 611.

- ³ Ion Cristoiu – *Personaje de rezervă - povestiri*, București, Ed. Cartea Românească, 1985, p. 1 – autograf către G. Ivașcu.
- ⁴ George Ivașcu, *op. cit.*, vol. II, p. 614.
- ⁵ *** - *Dicționar explicativ al limbii române literare*, coordonatori I. Iordan, Mioara Avram și Al. Graur, București, Ed. Științifică, 1981, p. 141.
- ⁶ Din corespondența lui G. Ibrăileanu cu G. Ivașcu, publicată în vol. *Confruntări literare*, vol. I, p. 312 (a lui G. Ivașcu).
- ⁷ Autograful lui G. Călinescu către G. Ivașcu din vol. *Poesii* a lui V. Alecsandri, 1949, Buc., Ed. pentru Literatură și Artă, îngrijit de G.C. Nicolescu.
- ⁸ George Ivașcu – *Jurnal literar ieșean (1935-1950)*, București, Ed. Cartea Românească, 1971, p. 122.
- ⁹ *Ibidem*, p. 123.
- ¹⁰ *Ibidem*, p. 123.
- Ibidem*, p. 123.
- ¹² *** - *Dicționar explicativ al...*, p. 146.
- ¹³ Autograf al lui Alice vera Călinescu din vol. *Ulysse* a lui G. Călinescu (existent în colecția muzeală ivașciană).
- ¹⁴ Nina Cassian – *Sângele*, București, Ed. Tineretului, 1966, p. 1 – autograf către G. Ivașcu.
- ¹⁵ Ștefan Augustin Doinaș – *Poeme*, București, Ed. Cartea Românească, 1983, p. 1 – autograf de către G. Ivașcu.
- ¹⁶ Ana Blandiana – *Cele patru anotimpuri*, București, Ed. Albatros, 1977, p. 1 – autograf către G. Ivașcu.
- ¹⁷ Nicolae Manolescu – *Contradicția lui Maiorescu*, ediția a II-a, București, Ed. Eminescu, 1973, p. 1 – autograf către G. Ivașcu.
- ¹⁸ Octavian Paler – *Un muzeu în labirint. Istoria subiectivă a autoportretului*, București, Ed. Cartea Românească, 1986, p. 1 – autograf către G. Ivașcu.
- ¹⁹ Andrei Pleșu – *Minima moralia – Elemente pentru o etică a intervalului*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1988, p. 1 – autograf către G. Ivașcu.